

“สิกกุ” ในสายธารประวัติศาสตร์ไทย*

“Sikuk” in Thailand History

ศุภกานต์ นานรัมย์

Supakan Nanrum

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.

Corresponding Author's Email: supakann@yahoo.com

บทคัดย่อ

สิกกุ เป็นชุมชนเก่าแก่มากแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาและยังได้รับการกล่าวถึงในเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยในฐานะค่ายพม่า ครั้งสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 ด้วยสภาพที่ตั้งชุมชนริมแม่น้ำน้อย หรือ แควสิกกุ สามารถเชื่อมการเดินทางไปยังเมืองสุพรรณบุรี ทั้งยังสามารถเดินทางด้วยเรือผ่านคลองบางบาลไปยังเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้ ด้วยเหตุนี้ สิกกุ จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการตั้งเป็นค่ายเพื่อรับมือกับข้าศึกทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม มีความไม่สอดคล้องของข้อมูล ดังเช่น พระราชพงศาวดารของไทยกล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า ค่ายสิกกุเป็นค่ายใหญ่ของพม่า ในขณะที่มหาดวงษ์ พงศาวดารพม่า ระบุว่า ค่ายสิกกุ มีลักษณะเป็นเมือง มีการก่อกำแพงอิฐล้อมรอบอย่างแน่นหนา ครั้นเมื่อมังมหานรธาแม่ทัพพม่าตีค่ายสิกกุแตกแล้วได้เคลื่อนทัพไปตั้งที่บ้านกันนี้ ปากคลองบางบาลซึ่งเป็นจุดบรรจบของแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อรั้งทัพรอข่าวจากเนเมียวสีหบดีแม่ทัพฝ่ายเหนือ หรือแม้กระทั่งการมรณกรรมของมังมหานรธา ก็มีเพียงพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาฉบับเดียวที่ระบุว่า มังมหานรธาป่วยถึงแก่กรรม ณ วัดสิกกุ ซึ่งหลังจากปลงศพแล้ว ให้อำมาตย์บริวารจูงอัฐิไว้ นอกจากนี้ สิกกุ ยังมีความสำคัญที่ยึดโยงกับการเสด็จประพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2449 พระองค์ได้เสด็จประทับแรม ณ วัดสิกกุ กลายเป็นความทรงจำทางประวัติศาสตร์อันแข็งแกร่งของชุมชนที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ไทย ปัจจุบันวัดสิกกุเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีสิ่งปลูกสร้างที่น่าสนใจ ยกตัวอย่างเช่น ศาลมังมหานรธา ศาลาอนุสรณ์ ร.5 เป็นต้น ส่วนบริเวณอันเป็นค่ายพมานั้น กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานค่ายสิกกุมาตั้งแต่ พ.ศ. 2542

คำสำคัญ: สิกกุ; ค่ายสิกกุ; ประวัติศาสตร์ไทย

Abstract

Sikuk is an old community, having been mentioned in Thai historical records since the Ayutthaya era as a Burmese camp. The fall of Ayutthaya in 1767, with the location of the community on the Noi River or Sikuk Khwae, can connect to travel to Suphan Buri, can also travel by boat through Bang Ban canal to the island of Ayutthaya. Hence, Sikuk was a good strategic suited to camp against the enemy in the southwest. However, there is inconsistency

*Received July 21, 2023; Revised December 28, 2023; Accepted January 14, 2024

in the data, such as The Royal Prophet of Thailand mentioned similarly that Sikuk camp is the main camp of Burma, while the Hmannan Mahayazawindawgyi indicated that Sikuk is a town. There was a solid brick wall surrounding it. When Mang Maha Nawrahta, Burmese general defeated Sikuk camp and moved their troops to Ban Kanni, the entrance to Barn Barn canal, which is the confluence of the Chao Phraya River, to wait for news from Ne Myo Thenapati, the northern general or even the death of Mang Maha Nawrahta, they is only one royal chronicle that states Mang Maha Nawrahta was sick and dies at Wat Sikuk. After cremation to build a pagoda containing the ashes. In addition, Sikuk is also important in connection with the early visit of the reign of King Rama V in 1906. His Highness stayed at Wat Sikuk. It has become a strong historical memory of the community linked to Thai history. Wat Sikuk is now the center of the community. There are interesting buildings, for example, Maha Nawrahta shrine, King Rama V Memorial hall, etc. As for the area that is the Burmese camp, The Fine arts Department has announced the registration and determination the land area of Sikuk camp archeological site since 1999.

Keywords: Sikuk; Sikuk Camp; Thai History

บทนำ

สีกุก ชุมชนเก่าแก่มากมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาและเป็นที่รู้จักในหน้าประวัติศาสตร์ในฐานะค่ายพม่า ครั้งสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 สีกุกเป็นชุมชนที่มีประชาชนอาศัยอยู่อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นชุมชนริมแม่น้ำน้อย หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า คลองสีกุก หรือ แควสีกุก หรือ คลองบางบาล ด้วยสภาพพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวสีกุกผูกพันกับการเกษตรกรรม แต่เดิมชาวสีกุกเดินทางด้วยเรือ ล่องตามลำน้ำไปทางตะวันตกยังอำเภอเสนา และเชื่อมการเดินทางไปทางใต้สู่อำเภอบางไทร บริเวณอันเป็นที่ตั้งของวัดสีกุกเป็นจุดบรรจบของคลองบางบาลกับแม่น้ำน้อย หากล่องเรือไปยังคลองบางบาลทางด้านเหนือจะจรดปากคลองบางบาลสู่แม่น้ำเจ้าพระยาที่สามารถล่องเรือไปยังเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้ ด้วยสภาพที่ตั้งอันเป็นจุดเชื่อมไปยังฝั่งตะวันตกจรดสุพรรณบุรีและเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาทางตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้สีกุกกลายเป็นจุดยุทธศาสตร์สงครามในฐานะ “ค่ายสีกุก” อันมีกำแพงล้อมรอบแข็งแรง เหตุการณ์สงครามและการมรณกรรมของมังมหานรธาแม่ทัพพม่าฝ่ายใต้ของพม่ายังถูกเล่าขานผ่านเอกสารประวัติศาสตร์ สิ่งปลูกสร้าง ดังเช่น เจดีย์สมัยอยุธยา ศาลมังมหานรธา และยังคงปรากฏร่องรอยแนวค่ายสีกุก อย่างไรก็ตาม หากย้อนพิจารณาความสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์ยังเชื่อมโยงสู่การเสด็จประพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหाराช ครั้งเสด็จประพาสต้น ร.ศ. 125 หรือ พ.ศ. 2449 พระองค์เสด็จประทับแรม ณ วัดสีกุก จนกลายเป็นความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและยังสืบต่อความทรงจำนั้นผ่านวัดสีกุกศูนย์รวมจิตใจของชุมชนจนถึงปัจจุบัน

ภูมิศาสตร์ “สีกุก”

ปัจจุบัน สีกุก ตั้งอยู่ ณ ตำบลน้ำเต้า อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลักษณะพื้นที่เป็นทุ่งราบแม่น้ำเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม ดังจะเห็นได้ว่า ปัจจุบัน สีกุกตั้งอยู่บริเวณอันเป็นจุดบรรจบของคลองบางบาล หรือ แม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมกับแม่น้ำน้อย หรือ แควสีกุก บริเวณอันเป็นปากคลองบางบาล

คือ จุดบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณวัดจุฬามณี อันเชื่อมไปสู่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา และหากลองเรือจากปากคลองบางบาลเพื่อลงมายังสักก็จะถึงปากคลองมหาพราหมณ์ฝั่งตะวันตกอันเชื่อมสู่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ชุมชนมีความผูกพันกับแควสัก หรือ คลองสัก ซึ่งแผนที่อธิบายแม่น้ำระยะแรกที่เขียนขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกแม่น้ำตอนใต้ของจังหวัดอ่างทองลงมาว่า “แม่น้ำสัก” แม่น้ำสายนี้ไหลแยกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “แควใหญ่” ที่บ้านปากแพรก อำเภอเมืองชัยนาทคู่ขนานไปกับแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งอยู่ทางตะวันออกและแม่น้ำท่าจีนทางด้านตะวันตก ไหลผ่านอำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท อำเภอบางระจัน อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี จากนั้นไหลผ่านอำเภอโพธิ์ทอง อำเภอวิเศษไชยชาญ จังหวัดอ่างทอง ก่อนจะไหลเข้าสู่อำเภอผักไห่ อำเภอเสนา แล้วบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่บ้านราชคราม อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Phanpee, 1993)

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าแม่น้ำไหลผ่านไปยังพื้นที่ใดชาวบ้านมักเรียกชื่อตามพื้นที่ชุมชนดังเช่น ชุมชนสัก แต่โดยข้อเท็จจริง คือ แม่น้ำน้อย แต่เมื่อแม่น้ำสายนี้ไหลผ่านบริเวณชุมชนสัก จึงเรียกแควสัก หรือ แม่น้ำสัก อันเป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทยมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ในฐานะ “ค่ายพม่า” เมื่อครั้งมาตีกรุงศรีอยุธยา ในละแวกนี้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ตามทุ่งนาสมัยโบราณมีปลาชุกชุม โดยเฉพาะปลาหมอที่มีมากกว่าปลาชนิดอื่นๆ จึงมีหมู่บ้านแห่งหนึ่งเรียกว่าบางปลาหมอ และมีวัดครั้งกรุงศรีอยุธยาทางด้านตะวันตก คือ วัดบางปลาหมอ ริมแม่น้ำน้อย ใกล้ค่ายพม่าสัก กองทัพพม่าจึงใช้แม่น้ำน้อยเป็นเส้นทางส่งกำลัง และอาศัยปลาในละแวกนี้เป็นอาหารด้วย (Plainoi, 2012) ความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ กอปรกับการเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่สืบต่อมาอย่างยาวนาน ส่งผลต่อวิถีชีวิตชุมชนที่ยังเกาะเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรม ปลูกข้าว การหาปลาในการหล่อเลี้ยงชีวิต บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ณ ปัจจุบัน ยังคงมีการตั้งบ้านเรือนริมฝั่งแม่น้ำและยังคงปรับตัวให้เข้ากับสถานะน้ำท่วมที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี แม้ว่าการสัญจรทางเรือจะไม่ได้ได้รับความนิยมอีกต่อไปแล้ว แต่ชาวบ้านยังคงได้ประโยชน์จากแควสักและยังผูกพันกับวิถีชีวิตดั้งเดิมมาแต่ครั้งอดีต

“สัก” ในเอกสารประวัติศาสตร์

“สัก” ปรากฏนามในพระราชพงศาวดารของไทยและพม่า นามสักนี้ไม่ปรากฏว่ามีที่มาอย่างไร เชื่อว่าอาจมาจาก สัก หมายถึง ไม้ชนิดหนึ่ง ซึ่งมีมากบริเวณทุ่งราบ หรือ ริมฝั่งแม่น้ำบริเวณภาคกลางของไทย ความในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ระบุถึงการใช้ประโยชน์ของสัก ดังความว่า “ครั้นเสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยยกออกไปตีค่ายพม่า ที่ออกไปตั้งอยู่วัดป่าฝ้ายปากน้ำประสบให้สานสักแบกไป ถ้าจะทำค่ายที่ใดจะเอาสักตั้งเรียงให้ชิดกันแล้วขุดมูลดินไปบังเป็นค่ายละคน” (Chronicle Meeting Golden Jubilee Edition No. 3, 1999) ถึงกระนั้น นามสักยังถูกเรียกในลักษณะที่ต่างออกไป ดังความในคำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง) ความว่า “... ณ วัดป่าฝ้าย ฝ่ายปากแม่น้ำประสบให้สานซี่ซึกแบกไป ถ้าจะตั้งที่ใด เอาซี่ซึกตั้งเรียงชิดกัน แล้วจะขุดดินใส่บังเป็นค่าย” (Krung Sri Ayutthaya Testimony Meeting, 2010) ด้วยเหตุนี้ นาม สัก ที่ปรากฏในเอกสารจึงมีชื่อเรียกแตกต่างกันเล็กน้อย ดังเช่น สัก ซึก สัก ถึงกระนั้นความที่ดังกล่าวได้สื่อความหมายว่าสักเป็นไม้ที่ถูกสานแล้วแบกไป หรือ นำไปตั้งเรียงชิดกันแล้วขุดดินใส่เป็นค่าย เหล่านี้ได้เชื่อมโยงสู่นาม “ค่ายสัก” อันเป็นลักษณะเฉพาะในการสร้างค่ายป้องกันข้าศึกโดยนำไม้ “สัก” มาสร้างเป็นปราการล้อมรอบแนวค่าย

ค่ายสัก กลายเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์การสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับพม่า พ.ศ. 2310 หากย้อนกลับไป ใน พ.ศ. 2303 พระเจ้าอลองพญาได้ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา แต่เหตุที่พระองค์สวรรคต

ระหว่างล้อมกรุงฯ เป็นเหตุให้พม่าต้องยกทัพกลับไป ภายหลังจากที่พระเจ้ามังระขึ้นครองราชย์แล้ว ทรงเตรียมการศึกมาเป็นอย่างดี กองทัพพม่าได้ยกทัพเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาอีกครั้ง ราว พ.ศ. 2309 โดยจัดทัพเป็น 2 ทัพ คือ กองทัพฝ่ายใต้ให้มังฆานรธาเป็นแม่ทัพเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ กองทัพฝ่ายเหนือให้เนเมียวสีหบดีเป็นแม่ทัพยกไปปราบปรามเมืองเชียงใหม่ เมืองหลวงพระบางให้ราบคาบแล้วยกทัพลงมาทางเหนืออีกทางหนึ่ง ทั้งมังฆานรธาและเนเมียวสีหบดีจำนวนพลฝ่ายละ 5,000 ยกเข้ามาในดินแดนไทยเมื่อเดือน 7 (เดือนมิถุนายน) ปีระกา พ.ศ. 2308 (The Prince Damrong Rachanubhap, 1917) ในสงครามครั้งนี้ พม่ามีกลวิธีในการทำสงคราม กล่าวคือ ถ้าเมืองไหนต่อสู้เมื่อตีได้แล้วให้เก็บบริบททรัพย์จนหมดส่วนผู้คนก็จับเป็นเชลยส่งไปพม่า แล้วให้เผาบ้านเรือนเสียไม่ให้เหลือ ถ้าเมืองไหนเข้าอ่อนน้อมโดยดี ให้กระทำสัตย์แล้วไม่ปล้นสะดมเก็บบริบททรัพย์สมบัติ แต่เรียกเอาเสบียงอาหาร ผู้คน พาหนะมาใช้สอยตามแต่กองทัพต้องการ ด้วยเหตุนี้ตามหัวเมืองรายทางที่พม่ายกทัพเข้ามาบางแห่งจึงสู้รบ บางแห่งอ่อนน้อมกับพม่าโดยดี (The Prince Damrong Rachanubhap, 1917) ส่วนทัพพม่าฝ่ายใต้ที่ยกทัพเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ในเดือน 12 ปีระกา (เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2308) นั้น เมื่อยกทัพมาถึงราชบุรี ให้กองทัพหน้าเข้ามาตีเมืองธนบุรี การเข้ามาธนบุรีครั้งหลัง พม่าไม่ว่ามีผู้ใดรักษาเมืองธนบุรี ก็เข้ายึดป้อมวิไชยประสิทธิ์แล้วเอาปืนใหญ่ป้อมยิงตอบโต้เรือกำปั่นของอังกฤษ อังกฤษจึงถอยเรือกลับไปอยู่เหนือเมืองนนทบุรี หลังจากยึดค่ายเมืองนนทบุรีได้แล้ว มังฆานรธาได้ยกทัพเข้ามาทางเมืองสุพรรณบุรีมาตั้งค่ายที่สีกก

อย่างไรก็ตาม สีกก เป็นที่รับรู้ในเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยในฐานะ “ค่ายพม่า” เมื่อไล่เรียงเอกสารประวัติศาสตร์ร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่าเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยมีเนื้อหาไปในทิศทางเดียวกัน ดังเช่น คำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง) บันทึกประวัติศาสตร์ที่ได้จากการซักถามเชลยอยุธยาเมื่อครั้งพม่ากวาดต้อนไปยังพม่า แปลจากภาษามอญในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความว่า “ฝ่ายพม่าขึ้นไปตั้ง ณ บางไทรและสีกก” (Krung Sri Ayutthaya Testimony Meeting, 2010) ส่วนคำให้การชาวกรุงเก่า หนังสือที่ค้นพบที่เมืองร่างกุ้ง พบในหอหลวงในพระราชวังเมืองมันตะเล พ.ศ. 2429 ความว่า “ฝ่ายกองทัพพม่าที่ตั้งอยู่เมืองราชบุรีนั้น ... มหานรธาก็ให้ยกทัพติดตามเข้ามาตั้งอยู่ที่ตำบลสีกก ห่างจากกรุงศรีอยุธยา ๓๐๐ เส้น” (Krung Sri Ayutthaya Testimony Meeting, 2010) เช่นเดียวกับพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ชำระพงศาวดารครั้งแรก พ.ศ. 2338 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ใต้ระบุว่า “ฝ่ายพม่าก็ยกเข้ามาตั้งค่ายตำบลบางไทรและสีกก” (Chronicle Meeting Golden Jubilee Edition No. 3, 1999) อย่างไรก็ตาม มีการเพิ่มเติมเนื้อความให้รายละเอียดเกี่ยวกับค่ายสีกกในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รับสั่งให้กรมหลวงวงศาธิราชสนิททรงชำระใหม่ แก้ไขเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ขึ้น ความว่า

“ฝ่ายมังฆานรธาแม่ทัพทางใต้ ก็ยกทัพใหญ่พลหมื่นหนึ่งมาจากเมืองทวายมาบรรจบกับทัพหน้าซึ่งตั้งอยู่ต่อกระออม แล้วแบ่งทัพให้ปันห่วน แยกออกมาจิกะเรจอบู่ ดิงจาไปบรรจบกับเสน่ดห่วนกองหน้าให้ยกทัพเรือหนุนทัพเมฆราโบเข้ามา ณ เมืองนนทบุรี และตัวมังฆานรธากับดิงจาแมงช่อง จอกกาโบ จอกยีโงจันจวน จิกแกทวาย ยกทัพมาทางเมืองสุพรรณบุรี เข้ามายังพระนคร ตั้งค่ายใหญ่อยู่ตำบลสีกก และกองทัพเรือนั้นยกขึ้นมามาตั้งค่ายใหญ่ อยู่ตำบลบางไทร และพม่าล้วนมีใจหยาบซำมิได้ละอายแก่บาป ให้รู้พลไปรื้อเอาอิฐโบสถ์วิหารวัดน้อยใหญ่ทั้งปวง มาก่อกำแพงล้อมเป็นค่ายทั้งสองตำบล” (Royal Chronicle, Royal Writing Version, 2021)

พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ระบุว่าค่ายสีกกเป็นค่ายใหญ่ของพม่า อีกทั้งได้เพิ่มเติมเนื้อความถึงพฤติกรรมของพม่าในการรื้ออิฐจากวัดมาก่อกำแพงล้อมค่ายสีกกให้แข็งแรงขึ้น แตกต่างจากมหาราชวงศ์ พงศาวดารพม่า หรือ พงศาวดารฉบับหอแก้ว (The Glass Palace Chronicles) ที่ให้รายละเอียด

ที่ต่างออกไป กล่าวคือ สึกก มีลักษณะเป็นเมืองที่มีแนวกำแพงล้อมรอบแข็งแรงและมีผู้รักษาเมือง ดังความว่า “... แล้วเลยเข้าไปตีเมืองสึกกทั้งสี่ด้าน บ้างซุดกำแพง บ้างเอาบันไดพาดป็นกำแพง ฝ่ายผู้รักษาเมืองสึกก ก็เอาปืนใหญ่น้อยสาตราอาวุธทั้งปวงทุ่มทิ้งยิงลงมาเพนอันมาก ข้างพลทหารของมหานรทาก็ได้ย้อยท้อเกรง กลัวลูกกระสุนปืนและสาตราอาวุธ ซุดทำอยู่ดั่งนั้นสักครู่หนึ่งก็เข้ามาเมืองสึกกได้” (Nay Tor Translate, 2019) ภายหลังที่กองทัพพม่าตีเมืองสึกกได้แล้วก็จับผู้รักษาเมือง พลทหาร เกือบช้างม้าสาตราอาวุธไว้ทั้งหมดแล้ว มังมหานรทาได้ตั้งหัวหน้าที่ยอมอ่อนน้อมเป็นผู้รักษาเมืองสึกกต่อไป จากนั้นก็ยกทัพจากเมืองสึกกไปตั้งค่ายที่ตำบลบ้านกันนี้ที่ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของกรุงศรีอยุธยา

จากความในมหาราชวงศ์ พงศาวดารพม่า ทำให้ทราบว่า เอกสารของพม่าไม่ได้ให้รายละเอียดอื่นเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับสึกกอีกเลยโดยเฉพาะประเด็นที่ถกเถียงกัน คือ การถึงแก่อนิจกรรมของมังมหานรธา ค่ายสึกก ซึ่งหากมองพัฒนาการของเหตุการณ์นี้ เอกสารประวัติศาสตร์ของไทยที่ระบุอย่างตรงไปตรงมามีเพียงฉบับเดียว คือ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ดังความว่า “ในขณะนั้น มังมหานรธาแม่ทัพใหญ่ซึ่งอยู่ ณ ค่ายสึกกป่วยหนักถึงแก่กรรม พม่านายทัพนายกองทั้งปวงทุกข์ ค่ายมาพร้อมทำการปลงศพเสร็จแล้ว ให้ก่อพระเจดีย์บรรจุอัฐิไว้ในค่ายนั้นแล้ว จึงประชุมปรึกษากันซึ่งจะตั้งโขกแม่ทัพใหญ่ขึ้นแทน” (Royal Chronicle, Royal Writing Version, 2021)

ส่วนเอกสารประวัติศาสตร์ฉบับอื่น ยกตัวอย่างเช่น คำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พระราชพงศาวดารพม่า พระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมมณารทิปประพันธ์พงศ์ และไทยรบพม่า พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้ากรมพระยาดำรงราชานุภาพ หรือแม้แต่เอกสารของพม่าอย่าง มหาราชวงศ์ พงศาวดารพม่า ก็กล่าวแต่เพียงว่ามังมหานรธาป่วยเป็นไข้ถึงแก่อนิจกรรม ด้วยเหตุนี้ เนเมียวสีหบดีแม่ทัพพม่าที่ปากแม่น้ำประสะจึงได้สิทธิ์ขาดในการบัญชาการสงคราม ทั้งนี้ คำให้การชาวกรุงเก่า ระบุว่า เมื่อมังมหานรธาเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยา มาตั้งค่ายล้อมกรุงศรีอยุธยาที่ตำบลต่างๆ 8 แห่ง คือ “1 ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งที่เพนียดริมแม่น้ำ 2 ทิศตะวันออก ตั้งที่หัวรอ 3 ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งที่คลองสวนพลู 4 ทิศใต้ ตั้งที่บ้านสัตตหีบ 5 ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งที่ตำบลสึกก เป็นค่ายของมหานรธาแม่ทัพ 6 ทิศตะวันตกเฉียงใต้ อีกค่าย 1 ตั้งที่วัดถนนการาม (เข้าใจว่าวัดไชยวัฒนาราม) 7 ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งอีกค่าย 1 ที่คลองตะเคียน 8 ทิศตะวันตก ตั้งที่วัดวัดวรเชษฐ (อยู่ที่ทุ่งหลังวัดท่าการ้อง) (Krung Sri Ayutthaya Testimony Meeting, 2010) สงครามครั้งนี้ต่อสู้กว่า 2 ปี ท้ายที่สุดพม่าเข้าพระนครได้ทางด้านตะวันออก เวลากลางคืนเจ็ดทุ่มเศษ (1 ทุ่ม) กรุงศรีอยุธยาจึงเสียแก่พม่า ณ วันอังคาร เดือน 5 ขึ้น 9 ค่ำ ปีกุนนพศก (7 เมษายน 2310)

ค่ายสึกก

ภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า เอกสารฝรั่งเศสได้ระบุว่า “เมื่อพม่าได้เผาบ้านเรือนในพระนครตลอดจนพระราชวัง และวัดวาอารามหมดสิ้นแล้ว พวกพม่าจึงเตรียมการที่จะยกกลับไป พวกพม่าได้ยกทัพออกจากกรุงเมื่อวันที่ 15 เมษายน ค.ศ. 1767 (พ.ศ. 2310)” (Royal Chronicle, Phanchanthanumat Version and Others, 2021) เมื่อกรุงศรีอยุธยาถูกทิ้งร้างไป การสถาปนาราชธานีแห่งใหม่ ณ กรุงธนบุรีศรีมหาสมุทร ในห้วงเวลาที่ไทยต้องติดพันสงครามกับพม่าจนเกิดทุกข์เข็ญและภาวะข้าวยากหมากแพงอยู่เนิ่น ได้ส่งผลต่อทรัพยากรในการก่อสร้างพระนครแห่งใหม่ สมเด็จพระเจ้าตากสินโปรดให้รื้ออัฐิจากกรุงเก่าเพื่อมาก่อสร้างกรุงธนบุรี ดังความว่า “กรุงธนบุรียังไม่มีกำแพงเป็นที่มั่น จะได้ป้องกันราชศัตรูหมู่ปัจจามิตรยังหาเป็นกษัตริย์ราชธานีไม่ ... แล้วให้เกณฑ์คนไปรื้อเอาอิฐกำแพงเก่า ณ เมืองพระประแดงและกำแพงค่ายพม่า ณ โพธิ์สามต้นและสึกกบางไทรทั้งสามค่าย ขนบรรทุกเรือมาก่อกำแพงและป้อมตามที่ถมเชิงเนินดินสามด้าน

ทั้งสองฟาก” (Royal Chronicle, Royal Writing Version, 2021) ในรัชกาลต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดเกล้าฯ ให้รื้ออิฐกำแพงเมืองกรุงเก่า ไปใช้สร้างกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะแต่กำแพงป้อมปราการเท่านั้น ยังทำการรื้อเอาอิฐปราสาทราชฐานตำหนักน้อยใหญ่ การที่โปรดเกล้าฯ ให้รื้อป้อมกำแพงกรุงเก่าขึ้น ด้วยเกรงว่า ถ้าทิ้งไว้เกิดมีผีบุญแฝงฤทธิ์อยู่ในเมือง ต้องปราบปรามทำให้เสียชีวิตผู้คน ถ้ารื้อเอาออกเสีย ก็จะได้เอาอิฐมาใช้ประโยชน์ในการสร้างพระนคร (The Story of Old Capital, 2018) ด้วยเหตุนี้ กำแพงค่าย ป้อมปราการทั้งหลาย รวมไปถึงกำแพงเมือง ปราสาทราชวัง จึงถูกรื้อทำลายไป ก่อปรกับการปล่อยทิ้งร้างของวัดวาอารามโบราณสถานทั้งหลาย ส่งผลให้เกิดความทรุดพังเสียหาย แก่โบราณสถานจนแทบไม่เหลือร่องรอย ดังเช่น ค่ายสีกุก ที่มีการยืนยันความสำคัญผ่านเอกสารประวัติศาสตร์ โดยยึดโยงกับสิ่งปลูกสร้างมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา คือ วัดสีกุก

การสำรวจโบราณวัตถุสถานในพระนครศรีอยุธยาของ ประยูร อุลุชาฎะ หรือ น. ณ ปากน้ำ ระหว่าง พ.ศ. 2509-2510 ผ่านหนังสือเรื่อง “ห้าเดือนกลางซากอิฐปูนที่อยุธยา” ในการสำรวจครั้งนี้ น. ณ ปากน้ำ ได้สำรวจโบราณสถานตามแนวคลองบางบาลเรื่อยมาจนถึงวัดสีกุก ในวันที่ 21 ธันวาคม 2509 โดยบันทึกข้อมูลจากการสำรวจไว้ว่า

“วัดสีกุก ตั้งอยู่ตรงข้ามกับวัดปากคลองบางบาล พื้นที่ตรงนั้นเป็นหัวเลี้ยวโค้งของแม่น้ำใหญ่ อุโบสถ แม้จะถูกตกแต่งเป็นของใหม่ก็ยังเห็นเค้าของเก่าได้ชัดคือเสาแปดเหลี่ยมซึ่งเป็นโครงเสาเดิม ภายในอุโบสถ ทำเสียใหม่เอี่ยมลอบไปหมด หน้าอุโบสถด้านทิศตะวันออกมีเจดีย์ย่อมุมมีสิบแปดชั้นพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ตั้งอยู่บนฐานทักษิณสี่เหลี่ยม นอกจากนี้ยังมีเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมสมัยอยุธยาตอนปลายอีกหลายองค์ หลังวัดนี้ ออกไปไม่กี่กิโลเป็นซากค่ายพม่า เนื่องจากบริเวณแถบนี้ทางแม่น้ำโค้งเป็นรูปเกือกม้า พม่าจึงตั้งค่ายตรงวัดสีกุก แล้วทำกำแพงตัดปลายเกือกม้าจรดสองข้างแม่น้ำ กำแพงก่ออิฐอย่างแข็งแรง แต่ถูกชาวบ้านรื้อเอาอิฐไปขายเสียเกือบหมดแล้ว ค่ายสีกุกนี้เป็นค่ายอันมีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์ ภายในค่ายกว้างขวาง อาณาบริเวณหลายสิบไร่ มีโคกช้าง โคกม้าพร้อม ดูแล้วไม่ผิดอะไรกับเมืองเมืองหนึ่งทีเดียว” (Na Paknam, 2015) ข้อมูลการสำรวจไม่เพียงแต่ทำให้ทราบถึงโครงสร้างโบราณสถาน รูปแบบศิลปกรรมของวัดสีกุกเท่านั้น ยังอธิบายสภาพของบริเวณอันเป็นค่ายพม่า ซึ่งการตั้งค่ายตรงวัดสีกุกติดกับแนวโค้งของแม่น้ำเป็นรูปเกือกม้า แล้วทำกำแพงตัดปลายเกือกมาทางใต้จากนั้นทำแนวเชื่อมมาทางฝั่งตะวันออกโดยก่อกำแพงอิฐเป็นปราการ ล้อมรอบเป็นแนวกำแพงค่าย

การสำรวจพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของค่ายสีกุก ทำให้ทราบว่าบริเวณหลังวัดสีกุกอันเป็นตอนกลางของค่าย ที่มีอาณาบริเวณกว้างขวาง สันนิษฐานว่าเป็นที่ตั้งของโคกช้าง โคกม้า หรือ บริเวณอันเป็นที่พักของช้าง ม้า ขนาดของค่ายอันใหญ่โตทำให้พม่าเรียกค่ายสีกุกนี้ว่า “เมืองสีกุก” มีผู้รักษาเมืองประจำอยู่ ค่ายสีกุก ในปัจจุบันแทบไม่หลงเหลือร่องรอยที่ชัดเจน การตัดถนนผ่ากลางค่ายสีกุก คือ ถนนหมายเลข 3263 จากตัวเมืองพระนครศรีอยุธยาสู่อำเภอเสนา ได้นำพาความเจริญมายังบริเวณสีกุกด้วย กล่าวคือ ริมสองฝั่งถนน มีอาคารบ้านเรือน ร้านอาหาร ร้านค้า และโรงงานตั้งอยู่ บริเวณภายในของค่ายสีกุกยังกลายสภาพเป็นชุมชน กระจายตัวทั่วไป ซึ่งเรียกว่า บ้านสีกุก จุดที่พบซากกำแพงค่ายเป็นพუნาติดกับบริษัทเปียร์ทิพย์ บริวเวอรี่ (1991) จำกัด โดยพบแนวค่ายก่อด้วยอิฐเป็นแนวยาวมีเศษอิฐกระจัดกระจายไปตามแนวกำแพงค่ายจาก ฝั่งตะวันตกมาฝั่งตะวันออกจนจรดถนนหมายเลข 4014 เชื่อมระหว่างอำเภอเสนากับบางไทร

Figure 1: The Clues of Sikuk Camp Wall

(Source: Author)

การพบแนวค่ายสิกกุทำให้ทราบในเบื้องต้นว่า ค่ายสิกกุเป็นค่ายที่มีความสำคัญแห่งหนึ่ง เนื่องด้วยขนาด อีกทั้งการก่ออิฐเป็นแนวกำแพงค่ายขนาดใหญ่ ซึ่งค่ายแห่งนี้เป็นค่ายทางด้านตะวันตกของกรุงศรีอยุธยา อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตในเบื้องต้นว่า เดิมสิกกุเป็นชุมชนที่เรียกว่า ตำบลสิกกุ ที่ถูกพัฒนามาเป็นค่ายสิกกุเพื่อรับศึกกับพม่า เดิมค่ายสิกกุเป็นค่ายของกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากลักษณะค่ายที่มีความกว้างใหญ่ในลักษณะของเมือง อันหมายถึง การเตรียมการมาอย่างดีในการรับศึกกับพม่าในสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 หลังจากพม่ายกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาแล้วก่อนหน้าแล้ว ใน พ.ศ. 2303 คราวศึกอลองพญา การจัดตั้งค่ายสิกกุให้เป็นค่ายเพื่อรับศึกกับพม่าจึงถือว่ามีความเหมาะสม ด้วยสภาพพื้นที่ตั้งของค่ายที่อยู่ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ซึ่งหากทัพของพม่าเดินทางมาจากเมืองสุพรรณบุรีตามแนวแม่น้ำน้อย การสร้างค่ายสิกกุถือว่ามีความเหมาะสมในการตั้งรับศึกอย่างมาก การกล่าวว่าค่ายสิกกุเป็นค่ายใหญ่ของพม่าอาจด้วยเหตุผลที่พม่าสามารถยึดค่ายสิกกุอันเป็นค่ายของกรุงศรีอยุธยามาก่อนเมื่อยึดพม่ายึดค่ายสิกกุได้แล้ว จึงกลายเป็นว่า ค่ายสิกกุเป็นของค่ายใหญ่ของพม่า อย่างไรก็ตาม ความใหญ่โตของค่ายสิกกุทำให้สำคัญไปว่าค่ายสิกกุ คือ เมืองสิกกุ ซึ่งหลักฐานที่ยืนยันว่าค่ายสิกกุถูกเรียกว่า “เมือง” มีเพียงมหาราชพงษาวดารพม่า ส่วนเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยเห็นพ้องไปในทางเดียวกันว่า ค่ายสิกกุเป็นค่ายใหญ่ของกองทัพพม่าที่บัญชาการโดยมังมหานรธา แต่ถึงกระนั้น การเดินทางจากค่ายสิกกุสู่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ต้องล่องเรือมาตามแนวคลองบางบาลมายังปากคลองบางบาล อันเป็นจุดบรรจบของแม่น้ำเจ้าพระยา ก่อนล่องเรือไปที่แม่น้ำเจ้าพระยาเข้าสู่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาซึ่งเป็นระยะทางที่ไกลเกินไป

และหากศึกษายุทธศาสตร์การล้อมกรุงศรีอยุธยาจะเห็นว่าจุดที่เหมาะสมในการตั้งเป็นค่ายใหญ่ของพม่า คือ บริเวณปากคลองบางบาลซึ่งสามารถเดินทางไปยังเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้โดยสะดวก

มหาราชวงษ์ พงศาวดารพม่า ระบุว่า หลังจากตีเมืองสุโขทัยแตกแล้วก็ยกจากเมืองสุโขทัยไปถึงตำบลกันนี้ที่ตั้งอยู่ข้างฝั่งตะวันตกของกรุงศรีอยุธยา มังมหานรธาที่ตั้งค่ายที่ตำบลบ้านกันนี้นั้น (Nay Tor Translate, 2019) สอดคล้องกับพระราชพงศาวดารพม่า พระนิพนธ์ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ กล่าวว่า “เมื่อมหานรธาเข้ามาถึงเมืองกาญจนบุรีแล้ว วาดหน้าตรึงมากรุงศรีอยุธยาทีเดียวต่อรบกับกองทัพไทยอย่างเข้มแข็งเบื้องตะวันตกแห่งกรุงศรีอยุธยา ข้างพม่ามีชัยได้ไทยหลายข้างและปืนใหญ่น้อย มหานรธายังไม่ได้เข้ากองทัพสืบทียกลงมาสมทบจากนครเชียงใหม่ ก็ตั้งทัพยับยั้งอยู่ ณ ตำบลกันนี้ เป็นหมู่บ้านใกล้กรุงศรีอยุธยา” (Narathippaphanpong, 2007) ตำบลบ้านกันนี้ หรือ ตำบลกันนี้ ในเอกสารของพม่า เชื่อว่าเป็นบ้านบางชะนี หรือ ตำบลบางชะนี อำเภอบางบาลในปัจจุบัน อันเป็นบริเวณใกล้กับปากคลองบางบาล โดยมีวัดปราสาท หรือ วัดเจดีย์หัก เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เมื่อวัดระยะทางจากบ้านบางชะนีมายังเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ระยะทางราว 20 กิโลเมตร ซึ่งหากพิจารณาการตั้งค่ายใหญ่ของพม้ามักจะตั้งตรงจุดปากแม่น้ำ เพื่อควบคุมเส้นทางคมนาคม (Aunthaphan, 2021) การรื้อทัพของมังมหานรธาที่บ้านกันนี้เป็นเพียงการรื้อร่อจากทัพของเนเมียวสีหบดีแม่ทัพที่ยกทัพมาจากทางเหนือ ครั้นทราบข่าวว่า เนเมียวสีหบดี ตั้งค่ายที่ปากแม่น้ำประสบทางฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงศรีอยุธยาแล้ว มังมหานรธาจึงจัดทัพยกจากบ้านกันนี้มาตั้งค่ายที่พระบรมธาตุที่พระเจ้าช้างเผือกหงสาวดีทรงสร้างไว้ (The Glass Palace Chronicles, 324) หรือที่รับรู้กันว่า ค่ายวัดภูเขาทองเป็นค่ายใหญ่ของพม่าทางด้านเหนือของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ถกเถียงกันอีก ดังกรณี การป่วยไข้จนถึงแก่อนิจกรรมของมังมหานรธานั้น มหาราชวงษ์ พงศาวดารพม่า ระบุว่า “เมื่อมาตย์อยุธยากลับไปได้สัก 5 วัน มหานรธาแม่ทัพก็ป่วยเป็นไข้ถึงแก่อนิจกรรม และเนเมียวสีหบดีปะเต๊ะแม่ทัพซึ่งยกมาทางเมืองเชียงใหม่ นั้น เป็นแม่ทัพควบคุมนายทัพนายกองแลพลทหารทั้งปวงสิ้น” (Nay Tor Translate, 2019) ส่วนเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยกล่าวสอดคล้องกันว่ามังมหานรธาป่วยเป็นไข้จนถึงแก่อนิจกรรมแต่ไม่ได้รับุสสถานที่ถึงแก่อนิจกรรม ยกเว้นพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ระบุว่า มังมหานรธาถึงแก่อนิจกรรม ณ ค่ายสุโขทัย ยังมี การปลงศพแล้วให้ก่อพระเจดีย์บรรจุอัฐิไว้ในค่ายสุโขทัย (Royal Chronicle, Royal Writing Version, 2021) กอปรกับบริเวณวัดสุโขทัยปรากฏเจดีย์ย่อมุมสมัยอยุธยาตอนปลายอยู่ 3 องค์ ติดกับแควสุโขทัย และยังมีการสร้าง “ศาลมังมหานรธา” บริเวณใกล้เคียงกันด้วยจึงเป็นการผลิตซ้ำความเชื่อที่ว่ามังมหานรธาได้ถึงแก่อนิจกรรม ณ ค่ายสุโขทัย ซึ่งความเชื่อนี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนสุโขทัยไปแล้ว ปัจจุบันเจดีย์ย่อมุมสมัยอยุธยาตอนปลายเหลือเพียง 2 องค์ อีก 1 องค์ได้ถูกน้ำเซาะพังทลายลงแล้ว หลังมหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 รัฐบาลได้จัดงบประมาณในการดำเนินการก่อสร้างเขื่อนป้องกันน้ำเซาะตลิ่งตามแนวแม่น้ำน้อย หรือ แควสุโขทัย แนวเขื่อนดังกล่าวได้กลายเป็นแนวป้องกันน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก ดังจะเห็นว่า ตามแนวแม่น้ำอันเป็นบริเวณวัดสุโขทัยที่มีแนวเขื่อนโดยรอบจะมีการวางแนวกระสอบทรายเพื่อป้องกันน้ำท่วมในกรณีที่มีปริมาณน้ำจำนวนมากจนเกิดความเสียหายที่น้ำจะล้นทะลักเข้าท่วมวัดสุโขทัย หรือ ชุมชนสุโขทัยได้

จากการสัมภาษณ์ นายสมนึก มีภษณี อายุ 85 ปี ชาวบ้านสุโขทัย ได้บอกเล่าเกี่ยวกับศาลมังมหานรธาไว้ว่า ในเวลาที่เขายังเด็ก ราว พ.ศ. 2492 ไม่ปรากฏว่ามีศาลแห่งนี้ หากแต่เขามีความทรงจำเกี่ยวกับเรื่องเล่าจากบรรพบุรุษว่าบริเวณอันเป็นบ้านสุโขทัยนั้น เดิมเป็นค่ายพม่ามาก่อน ในวัยเด็กยังพบแนวค่ายริมแม่น้ำสุโขทัยเป็นแนวยาวเลียบไปตามริมฝั่งแม่น้ำบริเวณวัดสุโขทัย จนกระทั่งมีการสร้างแนวเขื่อนริมแม่น้ำ แนวค่ายเหล่านั้นได้หายไป (Meepasane, 2022) ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการสำรวจวัดสุโขทัยของ น. ณ ปากน้ำ ใน พ.ศ.

2509 ผ่านหนังสือห้าเดือนกลางซากอิฐปูนที่อยุธยา ก็ไม่ได้กล่าวถึงศาลมังมหานรธาเช่นกัน ระบุแต่เพียงว่า พบอุโบสถที่ปฏิสังขรณ์ใหม่ เจดีย์ย่อมุมยี่สิบบนฐานสี่เหลี่ยม และเจดีย์ย่อมุมตอนปลายอีกหลายองค์ นั้นหมายความว่า ศาลมังมหานรธาสร้างขึ้นในภายหลัง พ.ศ. 2509 การสร้างศาลมังมหานรธาและการดำรงอยู่ของศาลจึงเป็นการตอกย้ำความเชื่อที่ว่าบริเวณวัดสีสุกเป็นส่วนหนึ่งของค่ายสีสุกซึ่งเป็นค่ายใหญ่ของพม่า นอกเหนือไปจากหลักฐานเชิงประจักษ์อื่นอย่างแนวกำแพงอิฐที่ถูกเรือทำลายลงจนแทบไม่เหลือร่องรอย แต่ถูกระบุในเอกสารพม่าในลักษณะของเมืองย่อมสะท้อนความสำคัญของค่ายสีสุก หรือ ตำบลสีสุก อันเป็นส่วนหนึ่งของความทรงจำของประวัติศาสตร์สงครามระหว่างไทยกับพม่า

สีสุกครวเสด็จประพาสต้น ร.ศ. 125

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตรัชสมบัติ ถือเป็นช่วงเวลาที่ยามเผชิญกับแรงกดดันทางการเมืองทั้งภายในและภายนอก กล่าวคือ การขึ้นครองราชย์ในภาวะที่อำนาจทางการเมืองอยู่กับผู้สำเร็จราชการ คือ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) อีกทั้งภัยจากจักรวรรดินิยมตะวันตกอย่างอังกฤษและฝรั่งเศสที่คุกคาม ยึดครองหลายประเทศในภูมิภาคเอเชีย รวมถึงเพื่อนบ้านของสยามภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้พระองค์ต้องเร่งสร้างอำนาจทางการเมืองภายในไปพร้อมกับการปฏิรูปประเทศให้ก้าวหน้าทัดเทียมกับตะวันตก ความตึงเครียดทางการเมืองได้ส่งผลต่อพระอาการประชวร พระราชกัณฑ์ บรมมไม่หลับ การเสด็จประพาสนัยหนึ่งจึงเป็นความห่างไกลกังวล ทั้งยังเสด็จตรวจราชการ ความเป็นไปของบ้านเมืองได้ ส่งผลให้พระองค์มีพระราชอัธยาศัยโปรดฯ การเสด็จประพาสมาโดยตลอด

สมเด็จพระเจ้าบรมพาราจักราชนาภาพได้มีพระอรรถอธิบายเกี่ยวกับการเสด็จประพาสต้นไว้ในพระนิพนธ์ “เสด็จประพาสต้น” ไว้ว่า การเสด็จประพาสต้นครั้งแรก ร.ศ. 123 (พ.ศ. 2447) เป็นผลจากพระอาการประชวร มีพระราชกัณฑ์และพระราชกิจ หาเวลาพักไม่ใคร่ได้ เสวยไม่ได้และบรมมไม่หลับ หมอถวายความเห็นว่าจะต้องเสด็จประพาสไป ขอให้ทรงรับพระราชธุระเสด็จประพาสตามคำแนะนำของหมอ ให้ทรงพักผ่อนพระราชอิริยาบถ จึงละราชกิจต่างๆ เสด็จประพาสหัวเมืองเป็นการส่วนพระองค์ (The Prince Damrong Rachanubhap, 1976) แต่โปรดฯ ให้จัดการที่เสด็จไปให้ง่ายยิ่งกว่าเสด็จไปประพาสเพื่อสำราญพระราชอิริยาบถอย่างสามัญ คือ ไม่ให้มีท้องตราสั่งหัวเมืองให้จัดทำที่ประทับแรมที่ใดๆ สุดแต่พอพระราชหฤทัยที่จะประทับที่ไหนก็ประทับแรมที่นั่น บางทีก็ทรงเรือเล็กหรือเสด็จโดยรถไฟไป มิให้ใครรู้จักพระองค์ (Chulalongkorn, 1934) อีกสองปีต่อมาถึง ร.ศ. 125 จึงเสด็จประพาสต้นครั้งที่สอง

ในการเสด็จประพาสต้น ร.ศ. 125 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสออกจากสวนดุสิต ในวันที่ 27 กรกฎาคม 2449 โดยมีเส้นทางเสด็จประพาสต้นล่องตามแม่น้ำเจ้าพระยามาที่นนทบุรี อยุธยา สระบุรี พระพุทธบาท แล้วเสด็จโดยรถไฟมาที่สามเสน จนกระทั่ง วันที่ 3 สิงหาคม 2449 ล่องเรือตามแม่น้ำเลี้ยวเข้าแควสีสุก ในวันที่ 4 สิงหาคม 2449 พระองค์ได้เสร็จประทับ ณ วัดสีสุก ความว่า

“วันที่ 4 นอนดิ้นตีสาย และท้องไม่สู้ปกติ กินข้าวกลางวันแล้วจึงได้ออกเรือพายโหม่ง ล่องลงมาเลี้ยวเข้าแควสีสุก ทำหนังสือไปบางกอก ฝนตกเรื่อยมาจนเวลาเย็นมีพายุ ทางเรือไม่กินน้ำปั่นจะต่อไปก็เห็นว่าฝนตกไม่หยุดและจะมีต้ำจิ่งจอนอนวัดสีสุก เวลาบ่ายกินข้าวต้มเวลาหนึ่ง วันนี้น้ำขึ้นสูงปรากฏ เห็นไม่ได้เพราะฝนตกจนหมดเวลา ที่วัดนี้มีมณฑปอยู่ตรงเรือจอด แต่ยังไม่รู้ว่าอะไรอยู่ในนั้น น้ำขึ้นมากน้ำท่วมจะขึ้นบกถึงต้องใช้เรือ” (The Prince Damrong Rachanubhap, 1976)

ในคืนนั้นทรงประทับแรม ณ วัดสีสุก วันถัดมาพระองค์ขึ้นไปถ้ำรูปที่มณฑป ทั้งยังกล่าวถึงพระอาจารย์สุน วัดบางปลาหมอ พระเกจิอาจารย์ที่ชาวสีสุกให้ความนับถือ ดังความว่า

วัดสีกุกยังเปิดสอนพระปริยัติธรรม ตั้งแต่ พ.ศ. 2519 เป็นต้นมา บริเวณวัดยังมีโรงเรียนวัดสีกุก (สุนสามัคคีราษฎร์วิทยา) ตั้งอยู่ด้วย โรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนประชาบาลชนิดประชาชนจัดตั้งมาก่อน ต่อมาขุนอดุลย์ภักขิต นายอำเภอบางบาล พร้อมด้วยนายสวัสดิ์ พรหมทรัพย์ ศึกษาธิการบางบาล ได้มาทำการเปิดโรงเรียนแห่งนี้ เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2477 ให้เป็นโรงเรียนประชาบาลชนิดนายอำเภอแต่งตั้ง ชื่อว่าโรงเรียนประชาบาลน้ำเต้า 3 (วัดสีกุก) และได้แต่งตั้งให้มหาสมณ ก่อมนเกลี้ยง เป็นครูใหญ่ นายชื่น สรยนต์ เป็นครูน้อย เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 โดยอาศัยศาลาการเปรียญวัดสีกุกเป็นที่เล่าเรียน จากนั้นประชาชนในชุมชนได้ร่วมกันสร้างอาคารเรียนขึ้นบริเวณที่ดินของวัดสีกุก เป็นอาคารยกพื้น 3 ห้องเรียน โดยได้รับเงินบริจาคจาก นางสุน วงษ์สุนทร นายก่วย นางซ้อย จุลวานิช และประชาชนรวมเป็นเงิน 40,286 บาท สร้างแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2492 แล้วได้ให้นามโรงเรียนแห่งนี้ว่า โรงเรียนวัดสีกุก (สุนสามัคคีราษฎร์วิทยา) ใน พ.ศ. 2510 อาคารเรียนได้ทรุดโทรมจนใช้งานไม่ได้ จึงกลับไปขออาศัยศาลาการเปรียญของวัดสีกุกใช้เป็นการชั่วคราว ปีถัดมาประชาชนในชุมชนได้ร่วมใจกันปลูกสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ ณ ปัจจุบัน มีอาคารเรียน 2 หลัง อาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง โรงเรียนได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 (Sikuk School, 2023) โรงเรียนแห่งนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของวัดสีกุกในการเชื่อมกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมสาธารณประโยชน์สำหรับชุมชน

ความสำคัญของสีกุกในบริบทประวัติศาสตร์ส่งผลให้กรมศิลปากร ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานค่ายสีกุก โดยมีพื้นที่โบราณสถานประมาณ 48 ไร่ 94 ตารางวา ในวันที่ 4 มีนาคม 2542 (Royal Gazette, 2000) อย่างไรก็ตาม ด้วยวิถีชีวิตชุมชนส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ดังเช่นการสร้างถนนหมายเลข 3263 ไปยังอำเภอเสนา การสร้างบ้านเรือน ชุมชนในบริเวณอันเป็นที่ตั้งเดิมของค่ายสีกุก แม้ว่าจะมีการสำรวจจนเห็นร่องรอยแนวกำแพงอิฐอันเป็นแนวค่ายสีกุกแล้ว แต่กรมศิลปากรยังไม่ได้ดำเนินการขุดแต่งโบราณสถานแต่อย่างใด อีกทั้งในส่วนของวัดสีกุกอันถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ประกอบด้วยสิ่งปลูกสร้างมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาได้รับการบูรณะอย่างต่อเนื่อง เช่น โบสถ์ เจดีย์ย่อมุมมียี่สิบเจดีย์ย่อมุมที่เหลือเพียง 2 องค์ เป็นต้น ในส่วนของสิ่งปลูกสร้างที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัด เช่น ศาลเจ้าพ่อจ้อย ศาลมั่งมหาราช เป็นต้น เหล่านี้ กลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน อย่างไรก็ตาม วัดสีกุกได้กลายเป็นศูนย์กลางในการทำพิธีสำคัญทางศาสนาของชุมชน และยังจัดกิจกรรมเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม แก่เยาวชน และผู้สนใจทั่วไป ทั้งยังขับเคลื่อนชุมชนด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการยกระดับรายได้ของชุมชนโดยร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ดังเช่น โครงการนวัตกรรมเชิงพื้นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธตามรอยประวัติศาสตร์ค่ายสีกุกและการเสด็จประพาสต้นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ชุมชนวัดสีกุก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สรุป

สีกุกเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 ในฐานะค่ายพม่า ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งลักษณะทุ่งราบแม่น้ำเหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรม ทั้งยังมีแม่น้ำน้อย หรือ ที่เรียกกันอีกหลายชื่อ ได้แก่ คลองสีกุก แควสีกุก สามารถเชื่อมแนวการเดินทางมาทางฝั่งตะวันตกของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเชื่อมไปยังสุพรรณบุรีทำให้สีกุกกลายเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การสร้างค่ายป้องกันข้าศึกจนถูกส่งต่อการรับรู้ผ่านเอกสารประวัติศาสตร์ทั้งของไทยและพม่า อย่างไรก็ตาม เอกสารดังกล่าวมีความคาดเคลื่อนกันในเรื่องของการระบุว่า สีกุกเป็นค่ายใหญ่ของพม่า โดยเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยกล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า สีกุกเป็นค่ายใหญ่ของพม่า เอกสารประวัติศาสตร์ที่ระบุรายละเอียดไว้อย่างเด่นชัดในเรื่องของการก่อสร้างค่ายพม่า คือ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา กล่าวว่า พม่า

ให้เรือเอาอิฐวัดมาก่อสร้างแนวกำแพงล้อมรอบ ในขณะที่มหาสารคาม พงศาวดารพม่า กล่าวว่า สีกุกมีลักษณะเป็นเมืองที่มีกำแพงอิฐแน่นหนา มีผู้รักษาเมืองประจำการอยู่แล้ว ต่อมาเมื่อตีได้ค่ายสีกุกแล้วได้เคลื่อนทัพไปตั้งค่ายบริเวณตำบลบ้านกันนี้ หรือ บางชนะนี้ อันเป็นปากคลองบางบาลจุดบรรจบแม่น้ำเจ้าพระยาที่สามารถล่องเรือไปเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้โดยสะดวก กระนั้น ยังมีประเด็นที่มีการกล่าวถึงที่แตกต่างกันออกไป ดังเช่น การมรณกรรมของมังมหานรธาแม่ทัพใหญ่ของพม่า พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา กล่าวว่า มังมหานรธาป่วยถึงแก่กรรม ณ ค่ายสีกุก จากนั้นได้ทำการปลงศพก่อเจดีย์บรรจุไว้ในค่าย ในขณะที่เอกสารประวัติศาสตร์ของฉบับอื่น ไม่ได้ระบุว่าถึงแก่กรรมที่ใด อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาบริบทของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ผู้เขียนเชื่อว่า ค่ายสีกุกเป็นค่ายที่ถูกสร้างบนบริเวณที่เป็นชุมชนจึงมีลักษณะความเป็นเมือง อย่างที่เรียกกันว่า ตำบลสีกุก ต่อมาเมื่อพม่ามาตีค่ายจนแตกแล้วจึงเคลื่อนทัพไปที่ปากคลองบางบาล บ้านกันนี้ อันเป็นจุดที่มีความเหมาะสมในการเคลื่อนทัพไปกรุงศรีอยุธยาเป็นลำดับ

การเป็นชุมชนเก่าแก่โดยมีวัดสีกุกเป็นศูนย์กลางชุมชนอย่างยาวนาน แม้ว่าเวลาจะเคลื่อนผ่าน ภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยา ผู้คนกลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามแนวคลองสีกุกเพราะในอดีตนั้น การสัญจรด้วยเรือถือเป็นการคมนาคมหลัก ครั้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาสต้น ร.ศ. 125 หรือ พ.ศ. 2449 พระองค์ได้ประทับแรมที่วัดสีกุก ครั้นนั้นพระองค์ได้ทรงฉายพระรูปศาลาการเปรียญและมณฑปไว้เป็นที่ระลึก ความทรงจำครั้งเสด็จประพาสต้นที่วัดสีกุกยังส่งเสริมให้วัดสีกุกเป็นพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชุมชนและยังเชื่อมสู่ประวัติศาสตร์ชาติ การสำรวจของ น. ณ ปากน้ำ ในหนังสือเรื่อง ห้าเดือนกลางซากอิฐปูนที่อยุธยา การสำรวจวัดสีกุก ใน พ.ศ. 2509 ได้อธิบายร่องรอยโบราณสถาน อุโบสถ เจดีย์ย่อมุม เจดีย์ย่อมุมยี่สิบในสมัยอยุธยา ลักษณะค่ายพม่า ทั้งยังพบกำแพงก่ออิฐ ความกว้างขวางของค่ายสีกุกในลักษณะไม่ต่างจากเมือง ความสำคัญของค่ายสีกุกส่งผลให้กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานค่ายสีกุก ในวันที่ 4 มีนาคม 2542 ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการสำรวจแนวค่าย พบ กำแพงอิฐเป็นแนวยาวบริเวณติดกับบริษัทเปียร์ทิพย์ บิวเวอร์รี่ (1991) จำกัด ส่วนวัดสีกุกมีการบูรณะวัด โบสถ์ เจดีย์ ไม่ให้ทรุดพังกาลเวลา ในบริเวณวัด ยังมีการก่อสร้างศาลามังมหานรธา นอกจากเหนือจากนี้ ยังมีการก่อสร้างศาลาอนุสรณ์ ร. 5 เพื่อระลึกถึงการเสด็จประพาสต้นและให้ประชาชนได้เคารพสักการะอีกด้วย

References

- Aunthaphan, A. (2021). Sikuk Is Not Big Camp of Mangmahanorhatha and Where is Kannee Village. *Silpawattthanathum*, 42(4), 12-23.
- Chronicle Meeting Golden Jubilee Edition No. 3*. (1999). Bangkok: Office of Literature and History, The Fine Art Department.
- Chulalongkorn, King. (1934). *First and Second of King Rama V's Private Royal Trip Archives*. Phranakhon: Sophonphiphatthanakhon Press.
- Department of Religion Affair, Ministry of Education. (1985). *Nation Wide Temples History 4*. Bangkok: Department of Religion Affair Press.
- Krung Sri Ayutthaya Testimony Meeting*. (2010). Bangkok: Sangdao.
- Meepasane, S. (2022). Wat Sikuk's Villager. *Interview*. November 28.
- Narathipphaphanpong, Prince. (2007). *The Royal Chronicle of Burmese*. (2nd ed.). Nonthaburi: Sripanya.

- Nay Tor Translate. (2019). *The Glass Palace Chronicles*. Bangkok: Thai Quality Books (2006).
- Phanpee, B. (1993). *Importance of the Rivers and Canals in the Lower Chao Phraya River Basin to the Ayutthaya Kingdom*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Plainoi, S. (2012). *Rivers and Canals*. Bangkok: Matichon.
- Royal Chronicle, Phanchanthanumat Version and Others*. (2021). Nonthaburi: Sripanya.
- Royal Chronicle, Royal Writing Version*. (10th ed.). (2021). Nonthaburi: Sripanya.
- Royal Gazette. (2000). *Announcement of the Fine Art Department, Subject: Register and Specify Historic Site*. Retrieved October 9, 2000, 117 volumes, Special while 104.
- Sikuk School. (2023). *Sikuk School (Sun Samakhhiratsadon Wittaya)*. Retrieved March 24, 2023, from <https://data.bopp-obec.info/web/indexkru.php?SchoolID=1014310139>
- The Prince Damrong Rachanubhap. (1917). *Phrachumphongsawadan Past 6, the Chronicle of our Wars with the Burmese*. Phranakhon: Aksornnit.
- _____. (1976). *The Private Royal Trip*. Bangkok: Silpabannakhan.
- The Story of Old Capital*. (2nd ed.). (2018). Bangkok: The Fine Art Department.